

EIS LLIBRES.- Emili Vigo† (De la Societat Catalana d'Estudis Històrics "LA POLITICA CATALANA DEL GRAN COMITÈ DE SALUT PÚBLICA".- Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica. XVII. Barcelona, 1956.

Emili Vigo moria, als trenta-sis anys, al Sanatori de Puig d'Olena. S'havia repatriat, feia quatre anys, d'un exili que omplenava la part més aprofitada de la seva joventut i que l'havia inclinat cap a un seriós cultiu de les disciplines històriques. A Montpeller, a París i a Perpinyà va saber alternar els seus estudis de lletres amb les recerques en arxius i biblioteques i tot fa creure que el jove periodista bisbalenc que passava la frontera amb l'aïllau d'expatriats del 1939 hauria pogut deixar una obra considerable en un aspecte de la nostra historiografia que fins ara havia estat molt negligit. En efecte, Emili Vigo es consagrava d'una manera total - era el tema que havia escollit per a la seva tesi doctoral d'història - a estudiar les relacions entre Catalunya i la naixent República Francesa de 1793. Només Miquel dels Sants Oliver havia encetat aquest capítol de la nostra història i precisament Emili Vigo havia de rectificar documentalment, en un article publicat l'any 1947 a la "Revista de Catalunya" una de les hipòtesis més sensacionals del polígraf mallorquí: la pretesa vinguda a Catalunya de Robespierre, duent a les maletes - les traduccions catalanes dels principals textos revolucionaris francesos.

La malaltia, primer, que de feia molts anys li ventava falconades intermitents i atufadores, i més tard la fi prematura en un llit de sanatori, havien d'interrompre la seva tasca. Només una part era enllestida i ve fer l'objecte d'una comunicació feta a la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Va ser la darrera vegada que el vaig veure. La darrera també, en sembla, que va deixar Puig d'Olena. Ferran Soldevila, en un pròleg concís i ple d'humaníssima simpatia, ens conta i ens pondera aquesta breu i truncada carrera d'historiador i ens diu en quines dramàtiques circumstàncies Emili Vigo va confiar-li els capítols que tenia llestos de la seva tesi.

Són aquestes pàgines, que estudien d'una manera completa i intel·ligent la política catalana seguida pel Gran Comitè de Salut Pública durant la que fou anomenada "Guerra Gran", les que acaba de publicar l'Institut d'Estudis Catalans, dintre les seves memòries, i en una edició que ha estat assegurada per l'aportació d'un cert nombre d'amics i admiradors del jove historiador desaparegut. La llista d'aquests cent-setanta-cinc noms, on es troben representades totes les terres catalanes i àdhuc els residents a França i a Mèxic Amèrica, és, modestament si es vol, una bona mostra de solidaritat, i és confortador de veure que ha pogut congriar-se entorn de la nostra màxima institució cultural.

Des de l'inici de les hostilitats, a ran de la mort de Lluïa XVI, fins a l'etapa de la guerra en què, esvanides les il·lusions polítiques de guanyar a la causa revolucionària el poble català, els cabdills proclamen la necessitat de la "guerra a mort", Emili Vigo va examinar, amb els documents d'origen francès, i confrontant-los, quan d'escas, amb els que es produïen de Pirineus ençà, l'estat d'esperit dels dos exèrcits i de les autoritats dels quals depenen, així com, en darrera instància, les reaccions que les incidències polítiques i bèl·liques de la guerra produïen en les poblacions catalanes de banda i banda de les Alberes.

La campanya començava amb les victòries gairebé fulminants del general Ricardos. El Vallespir, el Conflent i una bona part del Rosselló, amb Banyuls, Cotlliure i Portvendres, queien en mans de les tropes espanyoles. L'ur general instal·lava els seus quaters d'hivern al Voló. "Durant nou mesos - escriu Emili Vigo - el general espanyol s'havia passejat com a vencedor, però sense arribar mai a res definitiu." Fou aleshores quan el Gran Comitè de Salut Pública, a París, decidí d'intervenir Dugommier s'encarregà de la contra-ofensiva, assistit per dos representants del poble, Milhaud i Soubrany. Ricardos havia mort i el general que va succeir-lo en el comandament, comte de La Unión, era derrotat al Voló, en una batalla decisiva, que alliberava pràcticament el Rosselló. Només quedaven en poder dels espanyols Portvendres, Cotlliure i el Fort Sant Elm, a la costa, posicions condemnades a caure després de setges mes o menys llargs.

Es valent-se d'aquestes victòries que Dugommier i els seus col·laboradors es plantegen seriosament les possibilitats d'una campanya política en el Principat. Un altre representant del poble, el convencional rossellonès Blorènç Belcasso, proposa també un pla d'anexió de Catalunya a la República Francesa, si hom sap girar "au profit de la République le germe de la liberté et l'énergie naturelle des Catalans". El Gran Comitè de Salut Pública, en resposta a aquestes informes i suggestions, precisa, en un important document del 7 prairial any II de la República (26 de maig de 1794), redactat per Couthon, la política a seguir respecte de Catalunya. Es tracta, més que d'una anexió, de provar de fer de Catalunya "une petite République indépendante qui sous la protection de la France nous servira de barrière à cet endroit où les Pyrénées cessent." I per a aconseguir-ho, tant com les victòries militars, cal el tacte polític. Aquesta nova República ha d'estar lligada a la Francesa per "les necessitats, els principis i els interessos". Es damunt d'aquestes instruccions que es desenvoluparà, amb èxit mediocre, la campanya francesa. Val a dir que, independentment d'aquest programa, la Convenció es mantenia fidel a la vella política de Richelieu i les seves "fronteres naturals", anexionant unilateralment la Cerdanya espanyola i la Vall d'Aran.

El llibre d'Emili Vigo estudia, al costat de l'aplicació més o menys fidel d'aquestes instruccions, la reacció de les poblacions que n'havien d'ésser l'objecte. I sembla que, en una immensa majoria, els catalans del Principat reaccionaren amb hostilitat enfront dels qui volien agermanar principis i interessos comuns de Catalunya i de França. Hom fa un gran esforç de propaganda, amb proclames en català i castellà. Però la fraternització s'advera impossible i els episodis sanguinants i cruels vénen a desfer-ne ben aviat els tímids progressos. Augereau, Dagobert i Doppet, a l'Empordà i la Cerdanya, oscil·len entre la política de força i els intents de persuasió. I la caiguda de Robespierre i Couthon sembla determinar l'abandonament definitiu de la política "catalana" que Dugommier ha estat encarregat d'aplicar. Les represàlies, les violacions de les lleis de guerra i els acords es multipliquen de banda i banda. I per l'agost d'aquell mateix 1794 ja es proclamava "la guerra a mort". Es en aquest moment que s'acaba el llibre d'Emili Vigo. Un llibre dens de documentació i ric d'ensenyaments, que ens dona una imatge precisa de l'espirit del nostre poble a les darreries del segle XVIII i no deixa d'anticipar alguns dels episodis que marcaran el segle XIX.